

Nr 67.

Ankom till riksdagens kansli den 24 juli 1914 kl. 12 m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion angående ökad försäljning av vissa kronans jordbruksegendomar för beredande av medel till inköp av för skogsbörd tjänlig eller skogbärande mark.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 93, hava herr *Gustafsson* i Brånsta m. fl. hemställt,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande en planmässig försäljning i större omfattning än hittills skett av sådana kronans jordbruksegendomar, vilka på grund av låg arrendeavkastning eller andra skäl icke lämpligen böra av staten bibehållas, för att därigenom bereda ökade medel till inköp av för skogsbörd tjänlig eller skogbärande mark samt att Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder och för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

Till stöd för motionen har hänvisats till motiveringen till en vid innevarande års första lagtima riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 214, varande nämnda motivering av följande lydelse:

»Från och med år 1874 hava åtskilliga beslut fattats om försäljning av kronan tillhöriga jordbruksfastigheter. Till en början var det huvudsakligen bestämmande skälet för dessa försäljningsbeslut insikten om det

olämpliga för staten att i sin ägo för utarrendering bibehålla egendomar, för vilka i följd av deras obetydlighet eller från andra kronoegendomar avlägsna läge förvaltningskostnaderna ställde sig alltför höga i förhållande till arendeavkastningen. Sedermera tillkom det allt starkare framträdande behovet av att bereda medel till inköp för statens räkning av skogsmark inom landets olika delar, vilket ansågs lämpligen bära ske genom försäljningar av jordbruksdomäner och framkallade utsträckning av dessa försäljningar.

Vid 1902 års riksdag beslutades den ännu gällande bestämmelsen, att Kungl. Maj:t äger att vid arrendeledighet till större eller mindre del försälja sådan närmare angiven jordbruksegendom, vilken icke lämnar eller kan påräknas lämna högre årligt arrende än 600 kronor. Köpeskillingarna ingå numera till domänfonden och Kungl. Maj:t äger tills vidare disponera desamma för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarne.

Utom de försäljningar av statens jordbruksfastigheter, som i enlighet med 1902 års riksdagsbeslut äga rum, ske även upplåtelser från kronoegendomar i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärva egnahemslägenheter i enlighet med därom utfärdade bestämmelser. Därjämte hava under senare åren försäljningar av jord från stats-egendomar även förekommit på särskilda framställningar av Kungl. Maj:t till riksdagen, men sådana försäljningar äro nästan uteslutande beroende av de lokala domänförvaltningarnas initiativ och ske icke med den planmässighet, som vore önskvärd.

Förslag att ytterligare utsträcka försäljningen av statens jordbruks-egendomar hava icke sagnats, särskilt i syfte att bereda medel till skogsinköp, men dylika förslag hava icke vunnit framgång.

Redan 1896 års skogskommitté uttalade sig för en mera omfattande försäljning, och med stöd av denna kommittés betänkande föreslog Kungl. Maj:t år 1902, att icke blott sådana egendomar, för vilka det årliga arrendet ej översteg 700 kronor, skulle avyttras, utan även större egendomar, som av särskilda förhållanden, exempelvis nybyggnadsbehov, vore ekonomiskt fördelaktigare för kronan att sälja än att bibehålla för utarrendering. Riksdagen fann dock icke lämpligt att giva försäljningen en sådan omfattning, som Kungl. Maj:ts då framlagda förslag innebar.

Vid riksdagarna 1911 och 1912 förekommo enskilda motioner om utsträckt försäljning, men avslogos i enlighet med jordbruksutskottets utlåtande. Det huvudska här för, som anfördes 1911 och återopades 1912, lydte i utskottsbetänkandet sålunda:

»Av det anförda framgår, att under de närmast kommande åren avsevärda belopp bliva disponibla för inköp av skogsmark genom de försäljningar, vartill riksdagen redan lämnat sitt medgivande. Härtill kommer, att genom de av riksdagen för varje år efter särskilda framställningar från Kungl. Maj:t beslutade försäljningarna av lägenheter från kronans egendomar, vilka försäljningar visat en tendens att år från år ökas och med all sannolikhet komma att till följd av de under år 1909 utfärdade föreskrifterna om egnahemslägenheters upplåtande från kronans egendomar än mera ökas, ytterligare medel torde komma att för samma ändamål bliva tillgängliga.»

Vad utskottet sålunda anförde, är visserligen i och för sig riktigt, men om utskottet förmenade, att tillräckliga medel för statens skogsinköp skulle inflyta genom de av utskottet åberopade försäljningarna, har detta visat sig icke vara förhållandet. Till ådagaläggande av detta behöver endast hänvisas till årets statsverksproposition, däruti anføres följande:

»I skrivelse den 30 maj 1911 angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena anmälde Riksdagen, bland annat, att Riksdagen med anledning av väckta motioner beslutat att för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark för år 1912 anvisa ett belopp av 500,000 kronor.

För samma ändamål beviljade därefter på av Kungl. Maj:t gjorda framställningar 1912 års riksdag ett anslag av 800,000 kronor för år 1913 och 1913 års riksdag ett anslag av 1,000,000 kronor för år 1914.

I skrivelse den 30 september 1913 har nu domänstyrelsen hemställt, att jämväl för år 1915 måtte anvisas ett anslag av 1,000,000 kronor till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark. Styrelsen har därvid förklarat sig anse fördelarne av en tillräcklig tillgång å disponibla medel för utvidgande, när och där så lämpligen kunde ske, av statsverkets skogsområden påtagliga samt tillika framhållit, hurusom *de genom försäljning av smärre kronoegendomar och lägenheter inflytande köpeskillingar och de andra medel, vilka finge användas till sådana inköp, varom nyss nämnts, icke försloge för ändamålet.*»

Under åberopande av vad sålunda anförts föreslår Kungl. Maj:t att jämväl för år 1915 ett belopp av 1,000,000 kronor skall anvisas för inköp av skogsmark m. m.

Det torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida det kan vara förenligt med klok statsekonomi att i nuvarande tider av ständigt ökade statsutgifter och därav orsakad skuldsättning belasta budgeten med en utgift av 1,000,000 kronor om året för inköp av skogsmark, då medel

härtill borde kunna beredas genom försäljning av annan staten tillhörig mark, vilken lämnar en alltför ringa avkastning.

Enligt anställda beräkningar motsvarar sammanlagda arrendeavgifterna för statens jordbruksdomäner icke mer än 3,6 % av deras sammanlagda taxeringsvärden och statens verkliga nettoinkomst av arrendemedel utgjorde 1910 icke mer än 2,88 % av taxeringsvärdet. Det är emellertid att märka, att taxeringsvärdena, även om de på senare åren höjts, dock betydligt understiga försäljningsvärdena, såsom framgår därav, att för de egendomar, vilka försåls under åren 1904—1911, köpeskillingarne uppgått till 171,85 % av taxeringsvärdena. Tager man hänsyn härtill, torde man utan fara för överdrift kunna säga, att statens årliga inkomst av jordbruksdomänerna i genomsnitt åtminstone icke överstiger 2 % av deras försäljningsvärden.

Nu är det visserligen icke vår mening, att staten skulle försälja alla sina jordbruksegendomar, än mindre planlöst slunga ut desamma i marknaden. Åtskilliga av dessa egendomar lämna en ganska god avkastning, och många av dem torde av andra hänsyn än den större eller mindre avkastningen böra bibehållas i statens hand. Men en stor del av statens utarrenderade egendomar, även där de lämna högre arrendeavkastning än 600 kronor, skulle säkerligen med fördel kunna försälas för att bereda medel till statens inköp av skogsmark. Landet äger rik tillgång på för skogsodling tjänliga kalmarker, vilka till förmån för såväl riket i dess helhet som de särskilda orterna borde av staten förvärvas och skogsplanteras om möjligt i större utsträckning än vad för närvarande sker.

Om sålunda enligt vår mening staten redan av rent ekonomiska skäl och med fäst avseende å lämpligheten av att öka statens skogstillgångar bör i större omfattning, än vad hittills skett, försälja en del utarrenderade jordbruksfastigheter, talar även ett annat viktigt skäl för en dylik åtgärd, nämligen att härigenom kan främjas bildandet av ett större antal självägarejordbruk. Därest vid försäljningarna tillses, att icke blott egnahemslägenheter skapas, utan även lämpliga jordbruk av något större areal tillhandahållas, skulle säkerligen många av de jordbrukaresöner, som nu emigrera för att i ett främmande land skaffa sig ett jordbruk, ävensom åtskilliga i utlandet bosatta svenska jordbrukare, vilka önska återvända till fosterlandet med en sparad penning, bindas vid den svenska jorden.

Vid den utsträckta försäljning av jordbruksegendomar, som vi sålunda ifrågasätta, anse vi, såsom av det redan sagda torde kunna slutas, att det bestämmande i fråga om vilka egendomar, som skola försälas, icke såsom hittills uteslutande bör vara det arrendebelopp, egendomen inbringar. Arrendebeloppet i och för sig visar ju icke, huruvida egendomen förräntar sig, därest man uteslutande vill fästa sig härvid. Hänsyn bör även tagas

till egendomens areal, beskaffenhet och belägenhet, till förvaltningskostnaderna samt till förestående byggnadsbehov och andra dylika omständigheter. Det torde därför böra bliva föremål för en grundlig prövning, vilka bland kronans jordbruksegendomar kunna med fördel försäljas och i vilken ordning detta bör ske, men att en försäljning i större omfattning, än som hittills ägt rum, lämpligen bör ifrågakomma, anse vi oss med det anförda hava visat.»

Utskottet.

Såsom i motionen erinras, vidtogo statens markinköp för bildande av kronoparker, sedan för sådant ändamål börjat disponeras de vid försäljning av vissa smärre kronohemman och kronolägenheter inflytande köpeskillingar. Efter det att Kungl. Maj:t år 1874 erhållit riksdagens bemyndigande att försälja domäner, vilka vid inträffad arrendeledighet lämnade statsverket ett årligt arrende av 200 kronor eller därunder, under villkor att köpeskillingsmedlen komme att användas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark, och detta riksdagens beslut genom kungl. brev den 29 maj samma år meddelats till vederbörandes efter rättelse, har sedermera, till följd av särskilda, tid efter annan fattade riksdagsbeslut, kungjorda genom kungl. brev den 18 maj 1888, den 29 maj 1891 och den 23 maj 1902, nämnda bemyndigande för Kungl. Maj:t utsträckts att omfatta allt större och, i anseende till den årliga arrendeavkastningen, värdefullare egendomar. För närvarande avser detsamma, såsom i motionen omnämnes, kronofastigheter, vilkas arrendeavkastning icke överstiger 600 kronor.

Emellertid hava, såsom även i motionen antydes, möjligheterna än ytterligare vidgats att genom avyttring av kronan tillhöriga jordbruks-egendomar vinna medel till statsskogarnas ökande, i det att Kungl. Maj:t årligen i allt större utsträckning utverkat riksdagens medgivande till försäljningar, helt eller delvis, även av sådana egendomar, vilka icke innefattas uti det genom ovanberörda kungl. brev åt Kungl. Maj:t lämnade generella försäljningsmedgivandet, varvid riksdagen tillika uppdragit åt Kungl. Maj:t att använda inflytande köpeskillingar till inköp av skogsmark. Att numera samtliga köpeskillingsmedel ingå till domänfonden, är jämväl i motionen berört.

Då sålunda de vid försäljning av kronans jordbruksdomäner inflytande inkomstmedlen genomgående disponeras för inköp av skogsmark, uppstår osökt den fråga, som utgör motionens huvudföremål, nämligen huruvida icke staten ur finanspolitisk synpunkt skulle handla klokt genom att i större omfattning, än som nu sker, avyttra jordbruksfastigheter för att i stället bringa allt mera skogsmark i statens hand. Motionärerna för sin del synas icke hysa tvivel om önskvärdheten av en forcerad försäljningspolitik. Och de grunda sin framställning företrädesvis på det kända för-

hållande, att statens skogsegendomar synas tillförsäkra densamma en ständigt växande avkastning, i allmänhet överstigande arrendeinkomsterna från statens jordbruksdomäner.

Utskottet, som delar motionärernas uppfattning om den stora betydelse fortsatta inköp av skogar och för skogsodling lämpliga markområden måste anses äga för främjandet av landets skogshushållning, finner emellertid den i motionen anvisade utväg för beredande av fullt tillräckliga medel till sådana inköp ingalunda vara så naturlig eller välbetänkt, som motionärernas framställning kan synas giva vid handen. Härvidlag hava huvudsakligen tvenne synpunkter varit för utskottet bestämmande.

Det torde visserligen icke kunna bestridas, att det i ett flertal fall synes vara ekonomiskt förmånligt för staten att avhända sig vissa, vanligen smärre jordbruksegendomar, vilkas förvaltning ofta vållar staten kostnader, vilka icke stå i fullt skäligt förhållande till arrendeavkomsten, men vilka, enligt vad erfarenheten visat, vid försäljning pläga betinga köpeskillingar, som väsentligt kunna överstiga arrendevärdena. Uteslutet torde ej heller vara, att även bland de större jordbruksdomänerna kunna finnas sådana, vilka med hänsyn till exempelvis sådan av motionärerna framhållen omständighet som förestående kostsam nybyggnad, med fördel böra kunna avyttras.

Men någon tillfyllestgörande utredning, utvisande att en försäljning i den omfattande utsträckning motionärerna synas avse, skulle vara med försiktig statshushållning förenlig, synes utskottet icke vara förebragt. Även förutsatt att, såsom motionärerna vilja göra gällande, statens genomsnittliga nettointkomst av jordbruksdomänerna icke motsvarar mer än 3 procent av dessas taxeringsvärden och 2 procent av de beräknade saluvärdena, har därigenom ingalunda blivit ådagalagt, att staten, *i stort sett*, skulle vara betjänt med att utbyta dessa, ehuru måhända låga, dock säkra arrendeinkomster och det i allt fall räntebärande kapital jordbruksdomänerna representera, mot utsikten att i en närmare eller avlägsnare framtid kunna påräkna en högre avkastning från egendom, som, vad beträffar kalmarker, enligt sakens natur måste förbliva räntelös under åtskilliga tiotal år framåt.

Det får ej heller förbises, att även statens arrendeinkomster förete en, om ock ringa, dock påtaglig stegring, samt att möjligheten till en ytterligare förbättring icke torde vara utesluten, i den mån vissa önskvärda ändringar i gällande grunder för arrendeuppskattning, nybyggnads-skyldighet m. m. kunna genomföras.

Redan av statsekonomiska hänsyn anser sålunda utskottet varsamhet böra iakttagas i den fråga det här gäller, och under inga omständigheter

synes staten böra övergiva den beprövade försäljningsgrundsatsen, att åtminstone medelstora och större jordbruksdomäner icke böra avyttras, utan att en allsidig och ingående prövning rörande varje egendom blivit av vederbörande förvaltningsmyndighet företagen.

Det är emellertid en helt annan synpunkt än den hittills behandlade, som varit den avgörande för utskottets betänkligheter. Enligt utskottets mening gäller nämligen icke förevarande fråga uteslutande eller ens i första hand, huruvida det kan vara ekonomiskt fördelaktigt för statsverket att genom en hastigare genomförd omflyttning av statens vid åkerbruket fastade kapital till skogsbruket söka erhålla högre ränta å samma kapital. Det får nämligen icke förbises, att statens försäljningspolitik främst fullföljer ett allmännyttigt och socialekonomiskt syfte, varvid endast i underordnad grad spekulations- och vinstsynpunkter kunna och böra göra sig gällande. Det nuvarande försäljningssystemet kan nämligen, alltsedan år 1896, sägas vara huvudsakligen grundat på statsmakternas strävan att direkt främja egnahemsbildningen i landet genom upplåtelser från kronans domäner av såväl självständiga småbruk i allmänhet som egentliga egnahemslägenheter. Det är sålunda en missuppfattning hos motionärerna, att sådana upplåtelser endast skulle förekomma *vid sidan av* de avhändelser, vilka pågått å ena sidan jämlikt ovanberörda kungl. brev samt å andra sidan efter riksdagens, på särskilda framställningar av Kungl. Maj:t, lämnade samtycke. Vare sig det nämligen gäller egendomar om 600 kronors arrendeavkastning och därunder, över vilka Kungl. Maj:t, enligt riksdagens beslut, har allmän förfoganderätt, eller större egendomar, vilka icke må av Kungl. Maj:t avhändas utan riksdagens särskilda hörande, ske statens försäljningar *i det långt övervägande antalet fall* efter styckning av eller avsondring från därför lämpliga kronodomäner samt med tillämpning av bestämmelserna i de tid efter annan gällande författningarna angående åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Belysande för den omfattning, i vilken under senaste femårsperiod *egnahemsupplåtelser* ägt rum, jämförd med antalet försäljningar utan tillämpning av sådan författning, är nedanstående av utskottet införskaffade uppgift å antalet under åren 1909—1913 försålda hemman, lägenheter och andra områden av kronans utarrenderade domäner.

År	Lägenheter, försålda i enlighet med författningarna den 25 september 1896, 31 december 1909 och 17 oktober 1913:		Hemman, lägenheter med mera, som försålts i enlighet med 1874 års kungl. brev eller annorledes <i>utan</i> tillämpning av författning om försäljning av egnahems- lägenheter:
	efter riksdagens hörande	utan riksdagens hörande	
1909.....	130	82	60
1910.....	102	58	42
1911.....	141	63	47
1912.....	239	26	44
1913.....	169	36	60
Summa	781	265	253

Såsom synes, hava omkring 80 procent av de försäljningar, som företagits under ovannämnda tidsperiod, avsett nybildning av egna hem och därmed jämförliga självständiga jordbruk, medan endast knappa 20 procent av de i förteckningen upptagna fastigheterna försålts å offentlig auktion med tillämpning av bestämmelserna i berörda kungl. brev den 29 maj 1874. I avseende å denna senare kategori av fastigheter torde än vidare med största sannolikhet kunna antagas, att de, eller åtminstone flertalet av dem, utgjorts av sådana större områden, vare sig egentliga huvudgårdar eller för olika ändamål uppkomna marker, skiften eller ångar, vilka av naturliga skäl icke lämpligen *kunnat* styckas eller upplåtas till egnahemslägenheter.

Det torde sålunda med största fog kunna påstås, att syftemålet med statens jordförsäljningar väsentligen är socialpolitiskt eller, närmare bestämt, att skapa självständiga mindre jordbrukslägenheter, avsedda att till skäligen inköpspris tillhandahållas mindre bemedlade och obemedlade, samt så avpassade att med hänsyn till orts- och avsättningsförhållanden en sköt-sam innehavare kan antagas utan anlitande av andra arbetskrafter än familjens egna därå hava sin bärgning. Fasthålles denna synpunkt, torde med nödvändighet därav följa, för så vitt icke det angivna syftemålet skall motverkas, att statens utbud av för egnahemslägenheter lämplig jord hålles inom de naturliga gränser, som betingas av den å varje ort rådande efterfrågan å dylika lägenheter, något som i sin ordning givetvis utesluter varje tanke på en realisation av kronodomäner i den vidsträckta omfattning, som bleve nödvändig, därest de inflytande försäljningsmedlen skulle kunna förslå att i någon avsevärd mån — såsom motionärerna önska — ersätta och onödiggöra det årliga statsanslaget till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark.

I den mån önskemålet att vinna jämn tillgång på för egna hem lämpliga jordområden till skäligen pris och med goda villkor i övrigt sådant medgiver, anser emellertid utskottet, att en utsträckt försäljning av kronoegendomar kan vara önskvärd och tillräddig. Att det härvid under vissa förhållanden, och då sådant kan ske utan förfång för ortens egnahemsbehov, kan vara lämpligt att för tillgodoseende av även annan efterfrågan å jord än de egentliga egnahemsspekulanternas, salubjudas jämväl större områden eller delar av arrendegårdar, vill utskottet icke heller bestrida. Men en sådan utsträckt försäljning av statens jordbruksdomäner torde, enligt utskottets mening, vara möjlig utan frångående av nu tillämpade försäljningsgrundsatser samt i varje fall utan ändring i nu gällande bestämmelser, vilka ej blott tillåta vederbörande domänförvaltningar samt uppskattningsmän vid arrende- eller saluvärderingar att därom väcka fråga, utan även synas vara ägnade att direkt hänleda vederbörandes uppmärksamhet därå.

Då sålunda det i motionen framställda yrkandet synes utskottet äga en avsevärt vidsträcktare syftning än som kan anses förenligt med statens hittills följda försäljningsprinciper i allmänhet och med bibehållen hänsyn till egnahemsintresset i synnerhet, får utskottet, med hänvisning till vad ovan anförts hemställa,

att förevarande motion ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 23 juli 1914.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Vid slutbehandling inom utskottet av förevarande ärende hava närvarit herrar:
Persson, Ericsson, Odelberg, Paulson, Pers, Lindblad, Lundell, Andersson, Nilsson i Tånga, Ingeström, frih. Gyllenstierna, Rosén, Ekerot, Bosson, Norin och Olausson.

Reservationer:

av herrar *Lindblad*, *Andersson* och *Ekerot*, vilka ansett att utskottets yttrande från och med första stycket å sid. 9 bort hava följande lydelse:

»Utskottet finner också den i motionen anvisade utvägen för beredande av ytterligare medel till sådana inköp vara välbetänkt. Det är nämligen en känd sak, att staten är en relativt god *skogsägare*, men en mycket dålig jordbrukare, oduglig att själv *driva* jordbruk och endast hänvisad att genom arrendatorer utnyttja sitt i åkerbruk liggande kapital på ett i dessa, även för staten dyra räntetider förlustbringande sätt. Det måste också jämväl bemärkas, att staten rent av *tvångats* in på den nu följda vägen att under statens hägn och vård lägga marker, som i den enskildes ägo visat sig vara så gott som fullständigt inproduktiva. Då den enskilde blott i mindre utsträckning befattar sig med dylik skogsvård, som ställer räntevinsten helt och hållet på framtiden, har *staten* nödgats att i allt större utsträckning lägga an på *skogsbesittning* och *skogsodling*. Faktiskt upplånar nu staten årligen en million kronor till relativt hög ränta för att därmed bedriva inköp av skogbärande mark och kalmarker, och det synes då vara på tiden att tillse, om ej försäljning av kronans jordbruksegendomar borde ske på ett ekonomiskt riktigt och måhända mindre schablonmässigt sätt, än som nu torde vara fallet. Då försäljning av kronans mindre jordbruksdomäner förekommit alltifrån år 1874 och sedan år 1902 bedrivits efter nu gällande regel — med 600 kronors arrendeavkastning som minimigräns för den ordinarie försäljningen — så är det klart, att en dylik försäljning av mindre jordbruk från staten snart nog skulle upphöra, därest ej på annat sätt genom styckning och avsöndring *tillskapades* alltjämt flera dylika jordbruk, lämpade för försäljning. Man har härvidlag nu, ända sedan år 1896, hållit på med att försälja från de *större* egendomarna, så snart de efter 20-åriga arrendeperiodens slut bliva arrendelediga, de bebyggda torp och lägenheter, som lämpligen kunnat försäljas, och dessa har man av naturliga skäl måst tillskapa efter de föreliggande byggnads- och arealförhållandena på platsen, varvid lägenheterna också mången gång visat sig bliva för små. Häremot har ej gärna funnits något botemedel, då man ej velat annat än i undantagsfall bortriva någon befintlig bostad och sammanslå 2 eller flera smärre lägenheter till en större och bärkraftigare.

Genom denna försäljning av torp från de större egendomarna har uppstått nödvändigheten att nybygga arbetarebostäder vid huvudgården. Vid uppförandet av dessa nya bostäder torde man ej allestädes iakttaga att förlägga

dessa på spridda ställen, som kunde vara gynnsamt för en blivande utsträckt styckning och försäljning i framtiden, utan uppföras måhända rent av arbetarekaserner omedelbart invid huvudbyggnaderna, för att såväl minska nybyggnadskostnaderna, som tillmötesgå arbetarnes önskningar att få sin bostad så närbelägen som möjligt. Dessa nybyggnader, som nu helt och hållet bekostas av staten, bliva för statsverket alltid dyrare att utföra, än då de bekostas av den enskilde jordägaren, som givetvis får räkna med mycket låga pris för körning och annat från egendomen utfört arbete.

Redan av önskan att ej stänga eller försvåra ett styckande af arrendejord till själväggande, torde det vara, såsom motionärerna påvisat, nödigt att verkställa en grundlig prövning, vilka bland kronans jordbruksegen-domar som kunna med fördel försäljas, ävensom att denna undersökning sker i tillräckligt god tid. Någon fullt tillfyllestgörande utredning härom kan ju af enskilda motionärer aldrig lämnas, en sådan kan helt visst blott utföras genom kronans organ.

Att av en mer eller mindre tillfällig stegring af arrendeinkomsterna draga den slutsatsen, att jordbruket i stort sett skulle gå emot en tid av allmänna arrendestegring, är uppenbarligen förhastat och stridande mot erfarenheterna från enskilda arrendeupplåtelser. En tillfällig stegring kan ju förklaras beträffande arrendevärderingar, som skedde omkring den tidpunkt (år 1888), då vårt tullsystem omlades, i jämförelse med en förnyad arrendevärdering 20 år efteråt, ävensom beträffande det sydliga Sverige från den tid, då sockerbetsodlingen tillförde jordbruket nya förvärvsmöjligheter. Men för jordens brukande gäller som allmän regel, att arbetslöner och skatter stiga, och att kraven på nybyggnader bli allt högljuddare och kostnaderna stegrade, vilket allt minskar nettoavkastningen. Ej heller må man draga några alltför svårinlösta växlar på en möjligen i framtiden genomförd omläggning af arrendevillkor eller grunderna för arrendeuppskattning m. m.

Även om alltså några spekulations- eller vinstsynpunkter ej böra eller knappast kunna av statsmakterna anläggas i fråga om statens jordförsäljningspolitik, så synes dock en opartisk och förutsättningslös undersökning böra snarligen åvägbringas, som kan verkligen främja den *sunda egnahemsbildningen*. Då nämligen styckning av de större jordbruksegen-domarna nu måste tillgripas, sedan de mindre blivit försålda eller upplåtelsen av bebyggda torp och lägenheter efter 20 års förlopp snart nog slutförts, torde det ur nationalekonomiskt intresse bliva nödvändigt att befintliga större byggnader ej raseras, utan att man får tillmäta de själväggande jordbruket, som staten försäljer, så stora som omständigheterna påkalla. Det har nämligen uppstått en allt tydligare önskan, att ej de

egna hemmen må göras alltför små. Det är nämligen nödvändigt för uppdragandet av en framtida god jordbrukarestam, att den uppväxande ungdomen kvarhållas vid jordbruket och där får nödig arbetsvana och skicklighet. För befordrandet av dylika önsknningar är uppenbarligen ett jordbruk under 10 har för litet, ja, det skadar helt visst ej, att arealen får stiga ända till 25—40 har. Man må nämligen väl ihågkomma, att jorden i mellersta och norra Sverige ej i sig själv, d. v. s. obebyggd, har högt värde, utan att det är själva byggnadernas värde, som i regel motsvarar ett åsatt taxerings- eller försäljningsvärde (skogstillgångar då oberoende). Man bör ej heller bortse från, att det erfordras lämpligt stora jordbruk för *ogifta drängar*, som måste kvarhållas vid jordbruket, ävensom att bland de gifta ej sällan förekomma sådana, som kunna vara alldeles förträffliga arbetare i *en annan persons tjänst*, men som aldrig kunna lära sig den självverksamhet eller omtanke, som äro nödvändiga för den, som är sin egen. Vår svenska bondestam har vuxit fram av förhållandena i eget land; vi ha gott om arealer, men ont om kapital att lägga ned i ett onödigt sönderstyckat jordbruk, med ett i våra dagar allt dyrare bebyggande. Att lägga det danska »husmansbruket» till måttstock för vårt jordbruk i allmänhet, är uppenbarligen en villfarelse. Det torde vara skäl i att, då man nu snart befinner sig inför utsikten att fortsätta styckandet av kronojord därhän, att man går att spoliera byggnader och anläggningar, som just giva jorden *dess högre värde*, man i tid ombesörjer den opartiska och objektiva undersökning, som förhållandena själva synas kräva. All erfarenhet säger, att jordspekulanten helst vill ha någon åbyggnad »på köpet», och att han då kan slå sig fram, när han ej ögonblickligen tvingas att uppföra nya, dyrbara byggnader. Försäljning av obebyggd jord på rama landsbygden går synnerligen trögt. Skulle staten då i sin jordpolitik frånsäga sig en mycket naturlig och konsekvent utväg, som den enskilde eller egnahemsbolaget mången gång tvingats att slå in på, den nämligen att sedan man väl försålt de mindre jordbruken, som kunnat utstyckas, men det visar sig oekonomiskt att fortsätta styckningen, man säljer vad som kan säljas i befintligt skick, om också bebyggt för större brukningsdelar? En annan blott teoretiserande jordpolitik lämpar sig helt visst ej för ett kapitalfattigt land.

Den lämnade redogörelsen för statens jordförsäljning under de sista 5 åren synes böra kompletteras med saluvärden och köpeskillingar som uppnåtts, och som visar att den kategori av jordbruk, som sålts enligt 1874 års kungl. brev, alltjämt är den till sitt värde betydligaste och att i regel köpeskillingarna därå överskridit saluvärderingen:

År	Lägenheter, försålda i enlighet med författningarna den 25 september 1896, 31 december 1909 och 17 oktober 1913										Hemman, lägenheter med mera, som försålts i enlighet med 1874 års kungl. brev eller annorledes utan tillämpning av författning om försäljning av egna-hemslägenheter.				
	efter riksdagens hörande.					utan riksdagens hörande.									
	Antal	Saluvärda.		Köpeskilling.		Antal	Saluvärde.		Köpeskilling.		Antal	Saluvärde.		Köpeskilling.	
Kronor.		ö.	Kronor.	ö.	Kronor.		ö.	Kronor.	ö.	Kronor.		ö.	Kronor.	ö.	
1909	130	191,635	75	188,034	50	82	120,667	65	133,721	20	60	812,222	24	912,486	02
1910	102	165,868	—	179,698	—	58	100,379	62	102,686	29	42	584,381	40	722,808	40
1911	141	276,868	99	283,868	90	63	86,633	19	96,991	19	47	721,983	35	823,410	—
1912	239	395,699	74	408,315	60	26	53,157	—	56,845	—	44	500,919	81	592,671	—
1913	169	355,510	78	373,649	73	36	105,233	46	107,290	94	60	577,776	42	613,457	15
	S:a 781					S:a 265					S:a 253				

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i god tid om en planmässig försäljning måhända i större omfattning än hittills skett av sådana kronans jordbruksegendomar, vilka på grund av låg arrendeavkastning eller andra skäl icke lämpligen böra av staten behållas, för att därigenom såväl bereda ökade medel till inköp av för skogsbörd tjänlig eller skogbärande mark som ock befordrande av ett nationalekonomiskt riktigt utnyttjande av de i statens jordbruksdomäner befintliga byggnads- och jordkapital

ävensom att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, till vilka en sådan utredning kan giva anledning;» samt

av herrar Nilsson i Tånga och Norin beträffande viss del av motiveringen.